

הנאון רבי שמחה בונם עהרנפלד אב"ד ור"מ מאטערסדארף וראש ישיבת חתן סופר ברוקלין, ניו יורק

אתכבד לשלוח לכם ד"ת להדפיס במאסף תורני החשוב נזר התורה שע"י הישיבה"ק העומד תחת נשיאותו של ראש הישיבה הרב הגאון המפורסם רבי נחום רוטשטיין שליט"א, וכבר יצא לו מוניטין בעולם התורה ונודע לשם ולתהלה ודברי התדב"א ידועים מש"כ עה"פ יבחר אלקים חדשים אלו חידושי תורה בו מגן ורומח אם יראה בארבעים אלף מישראל.

אשגר לכם ברכתי שתוכו להגדיל תורה ולהאדירה ולעשות קיבוץ וריבוץ ופעלים לתורה ברבים בבית הגדול שמגדלים בו תורה הישיבה"ק.

בענין שלא כדרך אכילתן באיסורים

יד במלאכת שבת. (שוב הראו לי שגם ר' אלחנן וואסערמאן זצ"ל פי' כן).

וחשבתי להביא ראייה לצד ב' הנ"ל דהנה במשנה למלך שנסתפק בהאדקיי"ל דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן שלא כדרך הנאתן, אם נאמר ג"כ במצות עשה דרחמנא אמר תאכל כגון מצה וקרבתן פסח אם אכלן שלא כדרך הנאתן אם יצא י"ח, וכתב שם שלא ראיתי כעת דין זה בפירוש במ"ע, עיי"ש.

ועיין בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' לו קי"א) שמביא ראייה ממתני' מס' מנחות (טז:) דיוצאין דתנן שעיר של יום הכפורים נאכל לערב והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה, (פי' השעיר של מוסף חטאת והוא שעיר הנעשה בחוץ ונאכל לכהנים, נאכל לערב בליל שבת כשחל יום כפור בע"ש אע"פ שאין יכולים לבשלו בשבת היו אוכלין חי), והרי בפסחים (כז) איתא דחלב חי הוא שלא כדרך אכילתן והא אכילת קדשים היו מצות עשה דנפקא

א. **עיין** במשנה למלך (פ"ס מס' יסודי התורה ס"ח בד"ס טז אב) שביאר ג' שיטות בדין שלא כדרך אכילתן בכל איסורים דקיי"ל דאין לוקין עליהן, א' שיטת ראשונים דש"כד"א מותר לגמרי בין מן התורה ובין מדרבנן, ב' דוקא מה"ת אין לוקין אבל מדרבנן אסור, ג' שיטת הרמב"ם לפי ביאור משנה למלך דאין בו חיוב מלקות מ"מ אסור מן התורה והוי כדין חצי שיעור שאסור מן התורה ואין לוקין עליו, עיי"ש באריכות.

ב. **והנה** שיטה הנ"ל צריך הסבר ממנ"פ אם שלא כדרך אכילתן לא נכלל בכלל לא תאכל מנ"ל איסור דאורייתא, ואם נכלל בקרא יהא מלקות ג"כ וצ"ע.

ונ"ל לפרש באיזה הקדמות דיש לחקור בהאי פטורא של ש"כד"א אי משום דלא הוה מעשה אכילה, או דבאמת מעשה אכילה מקרי אלא דפטור משום דהוי שלא כדרך, ואין זה פטור מיוחד במאכלות אסורות דוקא אלא כן מצינו בכל התורה פטור שלא כדרך כמו כלאחר

ג. **ומגוף דברי משל"מ ג"כ יש להוכיח כן** שכתב שלא מצא גילוי דין זה אם באכילת מצוה מהני שלכד"א והא מבואר במס' פסחים (קטו:) בלע מצה יצא (פי' ולא לעסה שהרי אכילה היא), כרכן בסיב ובלעץ אף ידי מצה נמי לא יצא עיי"ש, הרי חזינן דגם במצות אינו יוצא אבל לפי הנ"ל א"ש דשאני כרכן בסיב שאין זה מעשה אכילה כלל דכיון שלא נגע בגרון אין זה מעשה אכילה כלל וכפי' רש"י שם שהרי לא היה ממש בפיו, משא"כ שלכד"א דהוה מעשה אכילה אלא שלא כדרך עדיין יש להסתפק דאפשר דיוצא.

ד. **ובזה יש להסביר ג"כ דברי המהרש"ל** בחכמת שלמה מס' שבועות (כג: ד"ה דמוקי לט) דהעלה שם דלר"ש דס"ל כל שהוא למכות גם שלכד"א חייב (ועיין במהרש"א דפליג על זה), וצריך הסבר דהאי כ"ש אוכל עכ"פ כדרך אכילתם מש"ה חייב אליבא דר"ש אבל מנ"ל לחייב ג"כ שלא כדרך הנאתן, אבל לפי הנ"ל יש לומר דס"ל למהרש"ל דרבנן דר"ש צריכים מעשה אכילה וגם חשיבות אכילה דפחות מכשיעור אין זה חשיבות אכילה (די"ל דהא דהצריך התורה שיעור כזית זה כדי שיהא נקרא חשיבות אכילה והראיה דבבריה דיש חשיבות של בריה חייב במכות גם על כל שהוא כמבואר במס' מכות), וזהו ג"כ הפטור בשלכ"א, דר"ש דס"ל דסגי במעשה אכילה ולא צריך שיעור של חשיבות אכילה ס"ל למהרש"ל דשלכ"א ג"כ חייב כיון שעכ"פ נעשה מעשה אכילה.

ואפשר ביסוד הנ"ל יש להסביר ג"כ הספק של משל"מ דאפשר דיוצא מצות עשה גם אם אכל שלא כדרך אכילתן דצריך להבין מקום הספק דהא כיון דכתיב לשון אכילה וזהו כדרך אכילתן דמה"ט פטור אם אוכל איסור שלכד"א וא"כ מ"ש לשון אכילה במצות עשה

מקרא דואכלו אותם אשר כופר בהם, הרי דגם שלא כדרך אכילתן הוא מצוה. ובשו"ת בית הלוי תירץ (ח"ג סי' נא חות ג' וז) דשאני מצות אכילת קדשים ממצה ופסח, דהנה מצינו (מס' יומא לט.) גבי לחם הפנים דאמר הגיעני כפול וכבר עמדו בזה אחרונים דמוכח מכאן דבאכילת קדשים אין צריך כזית, וכתב שם הבית הלוי דשאני אכילת קדשים דבאמת היכא דהוא מצוה שהיא חובה על גוף האדם שהוא בעצמו יאכל צריך כזית, אבל מצות אכילת קדשים הוא שיהא הקרבן נאכל אבל אינו חיוב על גוף האדם רק מצוה על הקרבן שיהיה נאכל, מש"ה גם כשמחלקו להרבה הרי מ"מ נתאכל הקרבן לא בעינן כזית לכל אחד ואחד, וממילא יש לומר דמשו"ה מהני ג"כ שלא כדרך אכילתן דהרי נאכל הקרבן, משא"כ במצה ופסח אינו יוצא אלא דוקא בדרך אכילתן, עיי"ש. (ומה שכתב בית הלוי דאכילת קדשים א"צ כזית משום דהמצוה שיהא נתאכל הקרבן כתב גם כן כק"ז מרן הח"ס זצ"ל (שו"ת או"ח סי' קמ) ובשו"ת כתב סופר. ועיין בשו"ת ח"ס או"ח סי' מט שכתב באופן אחר).

ולכאורה הדברים צריכים הסבר דנהי דמצות אכילת קדשים נתקיים במה שהוא נאכל מ"מ הא בעי ע"י מעשה אכילה דהא פשיטא דהמשליך את הקדשים לים אינו יוצא שום מצוה דאין כוונת התורה במצות אכילת הקרבן שלא יהיה בעולם כדי שלא יעבור על איסור נותר, דבודאי צריך אכילה, א"כ מאי ראיא מפחות כשיעור שמהני שלא כד"א שעכ"פ האי פחות מכשיעור אכל ע"י מעשה אכילה משא"כ שלא כדרך אכילה, וע"כ צ"ל דבאמת הוה מעשה אכילה אלא דהוי שלא כדרך אכילה דאין דרכן של בני אדם לאכול באופן כזה, וממילא היכא דהמצוה הוא רק שיהא נאכל יוצאין שלא כדרך אכילתן ג"כ.

לכלבים וכו' וכתב המג"א (ס"ק יז) בזה"ל: אע"ג דבשאר איסורי הנאה כל שאינו ראוי לאכילת אדם מותר, שאני חמץ אפילו אינו ראוי לאכילת אדם ראוי לחמץ בו עיסות אחרות ואין חילוק בין חמץ לשאור עכ"ל, כן יש לחייב בחמץ אף באכלו חם ונכוה גרונו דאיסורא דחמץ היא אף בלא הנאת גרון דהא אף כשיפסול מאכילת אדם וליכא הנאת גרון מ"מ חייב ומיקרי אכילה מצד הנאת מעיו במילוי כריסו, עיי"ש.

ויש להעיר דהא מבואר באחרונים (בש"מ כ"ט או"ח לו ובש"מ אהיעזר ח"ג ס"א) דאפילו למ"ד דמחייב בהנאת מעיו דבזה יתובי דעתיה ולא סגי בהנאת גרון מ"מ צריך שיהא נכנס למעיו באופן של אכילה, ואם נכנס ע"י זריקות אינו עובר דהא כדי לחייבו צריכים גם מעשה אכילה דהיינו ע"י גרון, ולמה חייב בחמץ חם מדין הנאת מעיו, ולהנ"ל א"ש דשלא כדרך אכילתן מקרי עכ"פ מעשה אכילה ושפיר מהני האי מעשה אכילה לחייב על הנאת מעיו דהא עכ"פ היה כאן מעשה אכילה.

ובהנ"ל אפשר להבין ספיקא דמשנה למלך אם יוצא במצוה שלכד"א, דמהיכי תיתי לחלק בין איסורין למצוה דבתרווייהו כתיב לשון אכילה, ולהנ"ל א"ש דאפשר דבעבירות צריך האיסור להתייחס להאדם וא"כ בשלכד"א פטור דהא אכל שלא כדרך, משא"כ במצות סגי במה דנאכל המצה כעין קדשים לבית הלוי הנ"ל, וצ"ע.

ז. והנה מבואר בחו"ד יו"ד סי' קיג (ס"ק א) חילוק בין שלכד"א כגון עירב בו דבר מר לנותן טעם לפגם כגון הבאיש המאכל דבנטל"פ נפקע שם האיסור מהאוכל דאפילו אם חזר ותקנו ג"כ מותר, משא"כ שלכד"א אינו נפקע שם האיסור אלא דאינו חייב אם אוכלו שלא כדרך אכילתו אבל אם ימתיק המאכל שוב עובר עליו, עיי"ש שחולק על

שנכלל גם שלא כדרך אכילתו, אבל לפי הנ"ל יש להבין דכיון דדין שלא כדרך אין זה משום שאינו בכלל מעשה אכילה אלא שאין זה חשיבות של אכילה וא"כ יש לומר דס"ל למשל"מ דלקיום מצוה דתליא באכילה סגי מעשה אכילה ולא בעי ג"כ חשיבות של אכילה, משא"כ כדי לעבור להתחייב מלקות צריך גם חשיבות של אכילה.

ה. והנה כדי להסביר יותר מה שכתבנו דדין שיעור כזית הוא מטעם חשיבות אכילה כדאי להעתיק כאן דברי קק"ז ח"ס וצ"ל (שו"ת או"ח סי' מט) וז"ל: ויש ללמוד מדברי תוס' ישנים דרפ"ד דיומא (נ"ט.) ממ"ש דאי היו שבעים מאכילה כפול היו חוטפים גם כן ש"מ דכל אכילה שאדם שבע מאותה האכילה ע"י שמתברך במעיו יצא ידי חובתו כמו בכזית, והוא דין חדש, והסברא נותנת כן שזהו בכלל לשון אכילה דקרא עכ"ל, חזינן מזה דתורה חדשה לן דכזית אע"פ שלא שבע מאותה אכילה ג"כ מקרי חשיבות אכילה ומהני כאלו הוא שבע מאכילה.

ו. ועייין בברוך טעם שער עדל"ת (פקד) שהעלה שם דעל חמץ חייב אף באכלו חם ונכוה גרונו, דז"ל הרמב"ם (פ"ד מ"א מ"א חסרות) כל האוכלין האסורים אינו חייב עד שיאכל אותו כדרך הנאה כו' ומפרש ואזיל שם דבכלל זה הוא האוכל חלב חם עד שנכוה גרונו או באכל חלב חי ותערובות דברים מרים, ומסיים בזה"ל: או שאכל אוכל איסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור עכ"ל, ויש ללמוד מזה דבחמץ שדינו כשאור שחייבין על אכילתן אף שאינו ראוי לאכילה וע"כ גם בנפסל מאכילת אדם באיסורו קאי, כמבואר בשו"ע (או"ח סי' תמצ סעיף ט) בזה"ל: חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו ונפסל מאכילת הכלב או שנשרפו באש קודם זמנו ונחרך עד שאינו ראוי

אותה חזור ושלחה ואם היתה אסורה לא היא אומר לך שלחנה ויכשלו בה בני אדם עכ"ל (רש"י), וע"ז פ"י הח"ס אע"ג דלהמוצאה מותרת דמרובא דעלמא פריש (פי' ממילא לא הוה שלח לתקלה), מ"מ כל כי האי גווני אסור לכתחלה לעשות, כמו שאסור למכור בגד שאבד בו כלאים ואסור למכור טריפה לנכרי במקום רוב טבחי ישראל ואין מכריזין (כמ"ס תוס' לעיל לה ע"ה ד"ה ובמנאל בסוף סליבו), ונלע"ד דאורייתא הוא כמ"ש רמב"ם פט"ו מאיסורי ביאה מש"ה איכא לאו לא תחלל בתך להזנותה משום נמצא אח נושא אחותו וכ' הרמב"ם מזה מוכח דספיקות מותרים מן התורה ומותר ליקח אשה מכל מקום ואינו צריך לחוש שמא היא אחותו ומפני שמותר כך אסור לנו לעשות ספק זה לכתחילה שלא נגרום שיהיו אח נושא אחותו אעפ"י שבהיתר נושא אותה, ה"נ דכוותיה עיי"ש.

ט. חזינן מדברי ח"ס הנ"ל דהקפיד התורה לעשות ולעבור איסור בדרך היתר, וא"כ אפשר לומר שלאכול דבר איסור באופן היתר דהיינו בשלא כדרך אכילתן ג"כ אסור כיון דביררנו דשלבד"א מקרי מעשה אכילה, וגם שיטת חו"ד דעירב בו דבר מר עדיין שם איסור לא נפקע, וא"כ י"ל ג"כ בכל האיסורים באוכל שלכד"א דמצד עצם האיסור מותר לאכול כך גם לכתחילה כיון דלא הוי דרך אכילה בכך כנ"ל דלא היה חשיבות אכילה, מ"מ כיון דסוף כל סוף החפצא נשארה באיסור כנ"ל לא גרע מבגד שאבד בו כלאים או מלא אמרה תורה שלח לתקלה ואסור לאוכלו, ולא מצד האיסור שבפרשת נבילה או טריפה רק מצד האיסור של לא תחלל את בתך להזותה ששם מבואר דאסור לגרום היתר לאיסור אע"ג שהאדם העושה עושה היתר.

י. והנה קודם שראיתי ברוך טעם הנ"ל דבחמץ חייב שלא כדרך אכילתו חשבתי לומר

הפלתי שמדמה שלכד"א ונטל"פ עיי"ש, ועיין בחוות דעת ה' תערובות סי' קג (ס"ק א) דפליג על הפלתי (סימן פו) שיצא לידון בדבר חדש דבבשר וחלב אסור נטל"פ ג' כיון שלוקין בבב"ח אפי' שלא כדרך הנאתן כמבואר בפסחים פרק כ"ש עיי"ש, וע"ז פליג החו"ד דהם שני דינים דבשלא כדרך הנאתן או אכילתן האיסור לא נפקע מיני' אלא דאינו חייב מלקות, משא"כ בנטל"פ ג' דילפינן מן נבלה הראוי' לגר מקרי נבלה ואינה ראוי' לגר אינה נבלה ובזה נפקע האיסור לגמרי, ואפי' חזר ותקנו ונעשה ראוי' (ע"י מס' ע"ז סת) לאכילה ג"כ מותר כיון דכבר נפקע האיסור, משא"כ שלא כדרך דילפינן מן לא יאכל.

ויש להעיר על דברי הפלתי הנ"ל דמבואר בחכמת שלמה למהרש"ל מס' שבועות (כג: ד"ה גמוקי לה) דר"ש דס"ל כל שהו למלקות ס"ל ג"כ שלא כדרך אכילתן חייב, והנה לפי חו"ד א"ש דהם תרי דינים דנטל"פ ג' נפקע האיסור לגמרי מש"ה נהי ר"ש הוא דס"ל נטל"פ ג' מותר מ"מ אעפ"כ שלא כדרך חייב, אבל לפי דברי הפלתי דנטל"פ ג' ושלכד"א תליא הא בהא א"כ ר"ש דס"ל כ"ש למכות וגם שלכד"א חייב וזה קשה דהא ס"ל נטל"פ ג' מותר, וצ"ל דדברי פלתי מובנים אם ס"ל בהבנת תוס' מס' שבועות כמהרש"א דפליג ע"ז, ונמצא דדברי חו"ד ופלתי תליא במחלוקת מהרש"א ומהרש"ל.

ה. ועיין בחידושי חתם סופר מס' חולין (קטו). דפריך הגמרא שילוח הקן ליתסר (פירש"י כגון נטל האם מעל הבנים ובא לפנינו וחייבנוהו לשלח כדתנן לקמן משלח ואינו לוקח תאסר לאכילה עולמית דהא נעבדה בה עבירה), ומת' הגמרא לא אמרה תורה שלח לתקלה (ופירש"י וכאן הרי אמרה שלח דכתיב לא תקח האם והדר שלח תשלח דאם לקחת

לא הוה חמץ איסור מוסיף על טבל משום שלכד"א, ותליא בפלוגתא דמהרש"א ומהרש"ל.

ומענין לענין באותו ענין עיין בריטב"א על מס' פסחים בסופו הלכות סדר ההגדה (שנדפס בירושלים תשד"מ לפ"ק) שהעיר הריטב"א שם וזל"ק: ועוד היאך מברכין עליו (פי' אמרו) בפה"א דהא לא חזי לאכילה דדבר מר הוא ומוכח בהדיא בפ' כיצד מברכין דכל מידי דלא חזי לאכילה אין מברכין עליו בפה"א, ותי' כי בלילה הזה מצותו קבעתו ועושה אותו כאילו מידי דחזי כיון שאנו חייבים לאכלו, עיי"ש.

והנה בפשוטו י"ל דמצוה קבעתו מהני דוקא במקום דבעי חשיבות אכילה אז אמרינן אע"ג דבלי מצוה לא הוה אכילה מ"מ המצוה קבעתו לאכילה, דומיא דמבואר בפוסקים דאע"ג דכזית מותר לאכול חוץ לסוכה דעדיין מקרי אכילת עראי אבל יו"ט דחייב לאכול המצוה קבעתו לעשות חשיבות אכילה וצריך סוכה ולא מקרי אכילת עראי, אבל היכא דצריך הנאת אכילה הא סוף כל סוף הוה מרור דבר מר דאין מברכין עליו. והראיה דשאני אכילה מהנאת אכילה מהא דמבואר בשו"ע או"ח (סי' י"ט סע"ג) הטועם את התבשיל א"צ לברך עד רביעית ואפי' אם הוא בולעו עיי"ש, והא באיסורין מלתא דפשיטא הוא דהוא אסור, וע"כ החילוק לגבי ברכה צריך לכיון להנאת אכילה וכאן כיון שמכוין לטעימה בעלמא לא הוה הנאת אכילה, משא"כ לגבי איסור סגי במעשה אכילה.

ובענין טעימא באיסורין עיין בשו"ת הריב"ש סי' רפח, ועיין באריכות בשו"ת כתב סופר יו"ד סי' נז ונח, עיי"ש.

כן בדברי הרמב"ם בריש הלכות חמץ שכי' דח"ש אסור בחמץ דכתיב לא יאכל חמץ לרבות חצי שיעור, והקשו המפרשים למ"ל לזה קרא מיוחד דהא זו היא מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בכל התורה כולה ר' יוחנן ס"ל ח"ש אסור מהתורה ור"ל ס"ל מדרבנן, ואפשר לומר לפי דברי בית הלוי היכא דהדין הוא שיהא נאכל אז גם שלכד"א חייב א"כ כאן שריבה הכתוב לא יאכל אתי לרבות גם שלכד"א.

ובאמת לאו דוקא חצי שיעור בכמות דאפילו אם אוכל שיעור שלם ג"כ יהיה בגדר חצי שיעור, דיש חצי שיעור בכמות האיסור ויש חצי שיעור באיכות האיסור, ועיין בהרב המגיד הלכות מאכלות אסורות פ"ז הט"ז, ולברוך טעם הנ"ל הוה שלכד"א בחמץ חייב מלקות.

יא. ובעיקר דברי ברוך טעם הנ"ל יש להעיר שרצה לתרץ שם דיוק בש"ס פסחים (ל"ט ע"ג) דבבביתא מבואר דאין יוצאין במצה של טבל ומפרש בגמרא משום דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות מי שאיסורו משום כל תאכל חמץ יש לקיים בו מצות מצה יצא טבל שאין איסורו משום כל תאכל חמץ, ומקשה הגמרא דאתיא כר"ש דסובר אין איסור חל על איסור אף באיסור מוסיף וחמץ הוי איסור מוסיף דאסור גם בהנאה, ואף לרמב"ם דסובר דאיסור הנאה לא מיקרי איסור מוסיף מ"מ הוה חמץ איסור מוסיף על טבל במה שחייב גם שלא כדרך אכילתן עיי"ש דברים נעימים, והנה כל זה א"ש לשיטת המהרש"א במס' שבועות (כ"ג ד"ט דמוקו - ע"י לעיל אות ז), משא"כ למהרש"ל שם דאליבא דר"ש דס"ל כ"ש למלקות גם שלכד"א חייב א"כ גם איסור טבל חייב שלכד"א ושוב

